

VESİKALAR:

TOPKAPI SARAYI MÜZESİ ARŞİVİNDE FATİH II. SULTAN MEHMEDE AİT BELGELER

TAHSİN ÖZ

Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi'nin tasnifini müteakip, bu zengin malzemeyi tanıttirmek, yerli ve yabancı bilginlerin ilgili oldukları konularda çalışmalarını kolaylaştırmak, gayesi ile bir kılavuzun tertiplenmesine başlanılmış, ve A - H haflerini ihtiva eden birinci ve ikinci fasiküller yayınlanmıştı. Bu eserciklere karşı gösterilen takdir, her halde bir ihtiyaca cevap verildiğini belirtmektedir. Çünkü dünya arşivlerinin, sayısız neşriyatına mukabil, memleketimizde çıkmış ilk eserdir. Ne çare ki İkinci Dünya harbi yüzünden Topkapı Sarayı Müzesi Arşivi, korunma mahalline gönderildiğinden, kılavuzun neşriyatı da durdu.

Son zamanlarda bu arşiv getirilmiş, yeniden elden geçirilerek kılavuzun diğer fasiküllerinin neşri için çalışmalara başlanılmış ise de, bunun ve bilhassa M harfinin ortaya konması hayli zamana mütevakıftır. Halbuki İstanbul'un fethinin 500. yıl dönümü dolayısıyla Fatih devri malzemesinin tanıtılması lüzumu göz önünde tutularak, tarihleri veya mevzuları itibariyle Sultan Fatih ile ilgili belgelerin, arşiv numaraları sırasıyla özetlerini sunmayı faydalı bulmaktayız.

Ankara'da bulunan bilginlerimizin, tetkikleri için de, yanlarında "F," işareti bulunan belgelerin fotokopileri Türk Tarih Kurumuna sunulmuştur.

Numara	Tarih	Özet
826	1478	Fatihe sunulan arapça kaside. F.
826 a, b	—	Hâşimî, ve İbrahim imzalarıyla Fatihe sunulan arapça kasideler. F.

1459	1472	Uzun Hasan'ın "Feth-i niyet ve kusur-ı diyanet ve fart-ı gadr-ı hasedinden,, bahisle ilkbaharda sefer açılacağını bildiren farsça name. ¹ F.
3129	—	Uğurlu Mehmed'in oğlu Mahmud'un hi-maye edilmesi hakkında Fatih'e sunulan farsca ariza. F.
3131	—	Uğurlu Mehmed'in valdesinin "Dai-i kem-teri valde-i Mehmed Uğurlu,, imzasiyle Uzun Hasan yanında kalan iki çocuğunun kurtarılması hakkında farsça arizası. F.
3143	—	Uzun Hasan'a karşı, kazanılan zafer üze-rine Hısn-ı keyf hâkimi Ahmed tarafından « اقل المالک احمد الحاکم بحسن کیف » (Akall ül-memalik Ahmed ül-hâkim bi Hısn-ı keyf) imzasiyle Fatih'e, sunulan arapça nâme..F
3145	—	Bitlis Hâkimi tarafından "Bende Hacı Şeref bin Şah Mehmed Bitlisi,, imzasiyle Zeyn Ahmed bin Mahmud eliyle sunulan farsça fetih tebriknâmesi. F.
3179	1476	Kara Buğdan harbine dair Eminek beyin Fatihe gönderdiği arapça nâme. F.
3207	1478	Fatih'in zaptettiği şehir ve kal'elere dair, Mehmed imzasiyle yazılan farsça nâme.
3694	—	Fatih'in İstanbullu fethi sırasında döktür-düğü top hakkında Kritovulos tarihine istinatla XIX. yüzyıllarda yapılmış bir hulâsa. F.
5433	—	Fatih'e Uzun Hasan (Hasan bin Ali bin Osman) tarafından, beyan-ı muhaleseti havi gönderilen farsça nâme. F.
5439	1471	Tire Subaşılığına müteallik, mecmuu mah-sulâtının ve Sancak Kethüdalığının Ham-za oğlu Hacı Mustafaya verildiğine dair Fatih'in hükmü. F.

¹ Bu nâmelerin gönderildiği Lütü Paşa tarihi'nde yazılmaktadır (S. 187).

- 5463 — Kastamonuda satın almış olduğu köyler hakkında Selçuk Hatunun arizası ¹. F.
- 5482 — Düstur Hanın, Beytülmal malını desise ile belı ettiğine dair, Molla Gürant tarafından yazılmış olması muhtemel varaka. F.
- 5583 — Borcundan dolayı hapsedilen Ataço ve Dili ismindeki kimselerin, para kuvveti ile kurtulduklarına ve bu işte Molla Gürani'nin tesiri olduğuna ve bunların, Ahmed Paşa Sarayına girdiklerine dair, ihbar (Fatih zamanına ait olması muhtemeldir.) F.
- 5584 — (Bu hadise ki ol gemi elinden oldu, kalbe hayli tekessür ve dalâlet getirdi bir fırsat göründü fevt oldu) şeklinde başlayan bu varakanın İstanbul muhasarası esnasında Ak Şemseddin tarafından yazılmış olması ihtimali vardır. F.
- 5693 — İskenderiye'nin fethinden sonra Çerne oğlu üzerine gidilmişse de kal'eyi yakıp kaçtığına dair "bende-i kemterin Mehemed ül-fakir ül-hakir,, imzalı varaka. F.
- 5694 — Verilen emir mucibince. askerle Kırakhovaya varıldığını ve fakat otu ve suyu bulunmayan bir yer olduğundan askere müsait bir yere nakil edilmesi hakkında İskender imzalı ariza. F.
- 5848 1476 "Evlâd-ı Karaman ül-merdudfn,, Kasımın gönderilmesi hakkında yazılmış arapça name.
- 5862 — Bazı nasihatları havi Ak Şemseddinin Fatihe Arizası ².

¹ Çelebi Sultan Mehmedin kızı Selçuk Hatun tarafından yazılmış olması muhtemeldir. Elkab ile imzanın Selçuk Hatunun kendi yazısı olduğu beliriyor.

² Bu vesika, Arşiv klavuzunun I. ci fasikülünde neşredilmiştir.

5947	1472	Glasüvik oğlunun öksüzlerine Serez teva-biinden 10,000 akçe verilmesine ve geri kalanın, Hazine-i Hümâyuna alınmasına dair hüküm. F.
6191	—	Fatih Sultan Mehmed Bimarhanesinde hizmet etmekte iken, müteveli Bezirgân oğlu tarafından çıkarıldığından bahisle şikâyetname ¹ . F.
6254	1458	(Şimdiki halde Seyyidet ül-Havatin ül-Mesihiyye (سيدة الحواتين المسحيه آنام ده سپينه) anam Despina hatun mahrusa-i Selânikte Küçük Ayasofya denekle maruf manastırı ber-veç-i şer-i şerif satın almış,, olduğundan âvarızdan muaf tutulması hakkında Fatih'in fermanı ² . F.
6366	—	Bayazıdın, babası Fatih Sultan Mehmede, def'i semen için bazı müferrehat kullandığına ve annesinin ulûfesinin arttırılmasına dair mektubu. F.
6366. a	—	Şehzâde Bayazıdın lâlası Murad ve Defterdarı Hacı İvaz Paşanın, Şehzadenin ifsad edildiğine ve afyon kullandığına dair, Fatih Sultan Mehmed'e müşterek arizaları. F.
6451	—	Fatih'in, fütuhata mazhar olacağına dair Halvetî Seydinin gördüğü rüyayı bildiren arızası. F.
6457	1473	Fatih'in Karaman oğlu Kasım hakkında "Babam ruhu için bu kış ecelden aman bulacak herne tarikle olursa Mehmed'in kurtulmasına tedarik,, olunması hakkında hükmü. F.
6464	1477	Ahmed bin Mehmed bin Timur hanın,

¹ Bu vesika, Bayazıd devrine aid olduğu halde Fatih külliyesine müteallik olduğundan sıraya konulmuştur.

² Despina - Maria, İstefan Lazaroviç'in kız kardeşi, Yıldırım Bayazıdın karısı olmadı muhtemel *Ismail Uzunçarşılı* Bk. *Osmanlı tarihi* Cilt I.

		Fatihe elçi gönderdiğine ve muhalesetine dair nâmesi. F.
6495	1476	Kara Boğdan üzerine sefer açıldığı zaniyle harbe giriştiğine ve bazı kaleler zaptettiğine, ve fakat memlekette kargaşalık olunca avdete mecbur olup zayiata uğradığını ve Fatihin Kara Boğdan hakkından gelmesi temennisine dair, Kırım hanı Eminek Beyin nâmesi. F.
6691	1478	Eminek Beyin, Fatihe, Nuruddevle ve Mengli Giray'a ait mufassal nâmesi. F.
6691 a.	—	Mengli Giray'ın Fatihe elçi gönderdiğine ve Kara Boğdan işine dair nâmesi ¹ .
6691 b.	1477	Nuruddevle'nin Fatihe muhaleseti havi nâmesi ² .
6691 c. d. e.	1478	Benli Giray'ın, Fatihe, emriyle memlekete geldiğini ve harap bir halde bulunduğunu bildiren nâmeleri ³ .
7057	1481	Medineye vakfedilmiş bazı köylerin tekâliften muafiyeti hakkında hüküm. F.
7076	—	Çelebi Sultanın Karamana gitmesinin, Uzun Hasanı üzdüğüne ve Akkoyunlulardan Cihangir oğlu Osman ve Karakoyunlulardan Çakırlı Mehmede dair Ahi (Fereçli) Karaca beyin ihbarı. F.
7744	1455	Fatihin Halid ibn-i Zeyd Eba Eyyub-i Ensari vakfiyesi. ⁴
7744. a.	1456	Murad II. nin 851 tarihli Ergene Vakfiyesi örneği. (Mehmed II. tarafından tasdikli.)
7744. b.	1478	Kasım Paşa'nın Edirne vakfiyesi. (Fatih tuğralı).
7744. c.	1496	Fatihin Camii, medreseleri, Darüşşifası ile

¹ — ³ Bu belgeler merhum Fevzi Kurdoğlu tarafından Belleten'in III-IV. cü sayılarında neşredilmiştir.

⁴ Bu vakfiye, Vakıflar Umum Müdürlüğü tarafından «Fatih Mehmed II. vakfiyeleri» ismi altında neşredilmiştir Ankara, (1938).

- Ayasofya hakkındaki vakfiyesinin örneği. (Bayazıt II. tarafından tasdikli).¹
8306	1473	Uzun Hasan ile Otlukbeli harbine ve Karahisarın zaptına dair arapça fetihname. ² F.
8335	—	Şehzade Bayazıtın, babası Sultan Fatih Mehmede, afyon kullanmadığına dair ve maiyyetindekilerinden şikâyeti havi arzısı. F.
8353	—	Uzun Hasanın, sulh teyidine dair farsça namesi. (Bir kısmı noksandır.)
8361	—	Fatihin, valdesinin imareti vakfiyesi.
8362	1462	Yıldırım Bayazıtın Edirnedeki camiinin vakfiyesi örneği (Fatihin tasdikini havi.)
8966	—	Uzun Hasanın, Gürcistan seferi fetihnâmesi (farsça).
8969	—	Uzun Hasanın, Şemsettin Mehmed vedae-tile gelen namesinin farsça cevabı.
8973	—	Fatihin, vefatı üzerine "Mehmed Paşanın ve bir nice müfsitlerin başları kesilip tamam kapı halkı Sultan Bayazıtın vücud-ı şerefine muntazırdılar. Kamusu muti ve münkad olmuşlardır. Sizler dahi sancak beyleriyle yolları ona göre hıfzedip Sultan Bayazıtı gözliyesiz ve öte taraftan gafil olunmaması,, hakkında İshak Paşanın "Ferzend-i Aziz,, başlığı ile devlet adamlarından birine yazdığı emir. F.
9695	—	Akçehisar'ın farsça fetihnâmesi. (Baş tarafı noksandır.) F.
10001	—	Uzun Hasan seferinde geçen hizmetinden

¹ Tahsin Öz, *Zwei Stiftungsurkunden des Sultans Mehmed II. Fatih*. 1935. Fatihin Topkapı Sarayı Kütüphanesi Hazine kısmında No: 1808 de kayıtlı vakfiyesi de beraberce neşir edilmiştir.

² Münşeat-ı Selâtinde, Uzun Hasan zaferine dair fetihname örnekleri bulunmakta ise de Topkapı Sarayı arşivindeki fetihname bunlara nazaran farklı ve daha mufassaldır.

- bahisle vazifesinin arttırılmasına dair imzasız dilekçe.
- 10157 — Mesih Paşanın, hakkındaki isnadata inandırılmamasına dair arızası. F.
- 10202 1465 Sultan Mahmud bin Mehmed (Altın ordu hükümdarı) tarafından Hacı Ahmed ve daetile Fatih Sultan Mehmede gönderilen dostluk ve ticarî münasebetler temennisi hakkında name.¹
- 10204 1474 Uğurlu Mehmedin Osmanlı ülkesine geldiğine dair arapça name.
- 10248 — Uzun Hasanın oğlu Halilin karısı Zeliha'nın farsça arızası. F.
- 10268 — Şeyh Çoban bin Ali Aka'nın, Tebriz ahvaline dair farsça arızası. F.
- 10727 1467 Uzun Hasanın, Ebu Said ile vukubulan harbine dair farsça namesi. (Baş tarafı noksan.)
- 10737 1455 Fatihin bazı davalara bakılmasına ve Menlik Derbendi muhafızlarının tekâliften muafiyetlerine dair hükümleri. F.
- 10822 1470 Fatih Sultan Mehmedin farsça Ağriboz fetihnemesi. F.
- 11440 — Uzun Hasanın, zaferlerinden bahisle memleketinin işlerine müdahale edilmemesi hakkında farsça namesi.
- 11477 — Yeni cami (Fatih camii) civarındaki yangın sebebini bildiren Mehmet imzalı varaka. F.
- 11485 1475 Gedik Ahmed Paşanın, Kırım zaptını bildiren bir fetihnemesi. (Başı eksiktir.)
- 11676 — Uzun Hasanın, Karaman oğlunun kendisine sığındığını bildiren farsça arızası (Baş tarafı noksan.) F.
- 11975 — İstanbulun fethi sıralarında surlarda açılan gediklerin onarıldığına dair Hızır Bey'in arızası.

¹ Akdes Nimet Kurat, Topkapı Sarayı Müzesi Arşivindeki Altın ordu, Kırım ve Türkistan Hanlarına ait yarlık ve bitikler. 1940.

11776	1469	Mengli Girayın Fatihe yazdığı nameler. ¹
11980	1473	Fatihin Otlukbeli zaferine dair Şebinkarahisardan yazdığı, uygurca ve altında Türkçesi bulunan yarlık. ²
12019	1478	Babı Hümayunun kitabesi örneği. F.
12281	—	İran şahı Cihan Mırza'nın Fatih Sultan Mehmede, Uzun Hasan ile aralarının açıldığına dair farsça namesi. ³
3056, 3064, 5699, 7056, 7222-7232, 7234, 10056, 10058, 10735, D. 91, 1840, 3709, 3868, 4297, 4539, 6453, 6812, 7256	1455-1488	Fatihin verdiği mülknameler.
467, 476, 478, 484, 4738. D. 3882.	1519-1781	Fatihin İstanbuldaki vakıfları muhasebe defteri.
467, 476, 478, 484, 4738. D. 3882.	1612-1778	Fatihin vakfına dair ilâm ve evrak.
D. 9558	1560	Fatihin türbe, medrese, darüşşifa ve imaretinin vakıf şartları.
D. 4250, 5222, 5415, 5493. 632	1695-1768	Fatihin Semaniye medresesine vakfeylettiği kitapların Fenarî oğlu Şah Çelebi tarafından yapılan kayıt defteri.
4539, 8441	1657	Fatihin Büyük Çekmece, Cısr-i Ergene ve Merzifon vakıflarıyla Tomurcuk suyu vakıf muhasebesine dair.
	1767	Fatihin Vodinadaki vakıf dükkân hocaları.
		Fatih ve Gülbahar Sultan türbeleri tami- rine dair.

¹ Akdes Nimed Kurat, Topkapı Sarayı Müzesi arşivindeki yarlık ve bitikler. 1940.

² Reşit Rahmetî. Türkiyat Mecmuası, Sayı 6, s. 286-322.

³ Bu name, Münşeât-ı Feridunda neşredilmiştir. Fakat aralarında bazı farklar bulunmaktadır.